

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

EINDHOVEN — E. R. POSTMA

Een genezing op sabbath

■ DIENST DES WOORDS

Een genezing op sabbath.

Dat is niet dezelfde sabbath als van het „aren plukken“. Lucas schrijft immers: op een **andere** sabbath gebeurde het... (Luc. 6:11). Toch hebben zowel **Mattheüs (12:9-14)**, Marcus en Lucas beide voorvallen in onmiddellijke samenhang met elkaar verteld.

Daar moet dus wel een dringend reden voor hebben bestaan.

Het gemakkelijkste is natuurlijk te stellen, dat het in beide gevallen om de sabbath ging. Toch is dat maar ten dele waar. Het gaat noch Jezus, noch de farizeeën alleen om de sabbath. In wezen gaat het om de greep op het volk. Voor beide „partijen“ staat niet iets, maar **alles** op het spel: voor Jezus zelfs Zijn leven!

Waar Jezus zegt (11:28): komt allen tot Mij..., daar zeggen de farizeeën: komt allen tot ons; de synagoge-deuren gaan open — de raad roept de gemeente op tot de dienst des Woords.

Dat is een goed ding, zolang het inderdaad om HET Woord gaat, en niet om hun eigen woorden. Ook de woorddienst is geen doel in zichzelf, laat staan een geestelijke dwangmaatregel, een verfijnde vorm van geestelijke slavernij: binding aan mensenwoorden.

Dienst des Woords is, als het goed is, een brengen in de vrijheid der kinderen Gods: het gaat om de totaliteit van het leven, om héél de instelling tegenover God en zijn dienst.

■ DE KANS VAN HUN LEVEN

Jezus ging — als „kerkganger“ — naar HUN synagoge, mogelijk in Kapernaüm. Naar zijn gewoonte, staat er, en dat is bepaald iets anders dan „uit gewoonte“. Misschien, nee: wel zeker heeft Hij er veel slechte preken gehoord. Maar het weerhield Hem niet om in het midden der gemeente Gods lof te zingen (Hebr. 2:12), en met zijn broeders Vaders woorden te beluisteren.

Je zou denken, dat die farizeeën daar óók voor gekomen waren. Misschien waren ze 't ook wel van plan geweest. Maar goede voornemens hebben is nog iets anders dan „met vaste schreden de weg der zaligheid betreden“. Want op die sabbath trof het net zo, dat de aanwezigheid van twee verschillende kerkgangers samen hun een unieke kans bood, hún autoriteit eens en voorgoed vast te stellen. Het „aren-plukken“ in het vrije veld leverde ongezocht conflict-stof. Hier — uitgerekend in de synagoge — wordt het conflict expres uitgelokt: en zie, daar was een man met een verschrompelde hand; en zij legden Hem de vraag voor, of het geoorloofd is op de sabbath te genezen, om Hem te kunnen aanklagen...

Waar een kerkdienst al niet goed voor kan zijn, gegeven een bepaalde levensinstelling...

■ DE KANS VAN ZIJN LEVEN

Een man met een verschrompelde hand.

U leest daar toch niet over heen? Wat een leed gaat er schuil achter zo'n simpele mededeling. Van jongsaf aan is deze man anders geweest dan anderen: een getekende... Toch heeft deze man God en de synagoge niet verbitterd de rug toegekeerd. Met zijn broeders verschijnt hij in het Godshuis. Maar zijn broeders waren niet zo erg broederlijk... ze vertroostten hem niet uit de Schriften, al gaven ze hem misschien wel een aalmoes (Mt. 6:1 v.v.). Dat was dan ook niet meer dan een aalmoes: ze speelden zijn tegenwoordigheid uit, maakten gretig gebruik van zijn

gebrek. Nu hebben ze hem nodig — voor de vraag: mag je op sabbath genezen? Mooie, bijbelse woorden — sabbath, genezen — verwerkt tot een duivelse vraag. In de synagoge.

Kinderen kunnen in hun onschuld wreed zijn. Maar 't stellen van deze vraag in het bijzijn van die invalide getuigt van een ontstellende, volwassen wreedheid. En dat om Jezus uit te rangeren... Jezus, d.i. „Jahweh redt“!

■ HERDER EN SCHAAP

Een man met een verschrompelde hand, en Jezus, twee kerkgangers die elkaar treffen in een Godshuis. Kan het mooier?

't Zal de farizeeën een zorg zijn. Deze „herders“ bekommeren zich niet om hun schaap, maar om zichzelf, hun gezag. Het doel heiligt de middelen. Ook al getuigen die middelen van een ontstellende wreedheid en een volslagen gebrek aan liefde. Liefde, die de vervulling is der wet. Indien uw gerechtigheid niet groter is dan die der farizeeën... (Mat. 5:20).

Van die wet gaat bij Jezus geen streep af, al zal de vervulling Hem zijn leven kosten.

Wat kunnen „leringen van mensen“, zelfs godsdienstige, wreed zijn. Want de farizeeën hadden uitgemaakt, dat je als arts een zieke op sabbath niet mocht helpen, tenzij er onmiddellijk levensgevaar was. Ook een arts mocht immers op de sabbath niet werken? En — hoe gaat dat als je eenmaal op die weg bent — de school van Sjammai, de preciesen, was zelfs van oordeel dat je op sabbath nog geen zieke mocht **troosten**... „Kerkelijke wreedheid uit naam van... God! Het is tegen deze mentaliteit dat Jezus ingaat met een scherpgepunte vraag. Hij vangt deze pseudo-herders met het voorbeeld van 'n schaap, één schaap. Wie zou er onder u zijn, die één schaap heeft, en die, als dit op sabbath in een put valt, het niet grijpen zal en er uit trekken?!

Nergens staat in de wet dat dit niet mocht. Voor veel mensen is dat doorslaggevend: staat het zwart op wit in de bijbel? Is er een tekst voor?

Die is er in dit geval **niet**. Ook de rabbijnse voorschriften handelen er niet over. Later wel, misschien naar aanleiding van Jezus' vraag. Dan wordt ook dit punt geregeld: 't schaap aan zijn lot overlaten...

■ SLAAF OF VRIJE

Daar, in die synagoge, is er nog geen farizeeër, die er over peinst zo'n antwoord te geven. Ze geven zelfs helemaal geen antwoord. Ze kunnen zich de weelde niet eens veroorloven op zo'n simpele vraag in te gaan, al kunnen ze zich aan de klem ervan niet onttrekken. Ze zijn **slaven** geworden van hun eigen systeem. En toch staat er boven de wet: Ik ben de HERE, uw God, die u uit 't huis der slavernij hebt verlost.

Verslaafd aan hun eigen denkpatroon: tegenover de eenvoud van Jezus' vraag staan hun dierbare ingewikkelde redeneringen. Zó dierbaar, dat ze over lijken gaan, figuurlijk: de betrokken invalide; letterlijk: Jezus (vs 14). Dat ligt ook opgesloten in slavernij: slaven kun je afmaken, als je daar zin in hebt, ze zijn je eigendom. Een slaaf heeft te doen wat zijn meester zegt, en daarmee uit. Als er één ding is, waar ze vuurbang voor zijn, dan is het de **vrijheid** van Gods kinderen. Daar raken ze hun autoriteit bij kwijt. Vrijheid gedijt niet op de bodem van slavernij. Sommige mensen sluiten zich op in hun godsdienst als in een klooster: levenslange vrijwillige gevangenschap. Weliswaar wordt de gevangenschap veredeld tot godsdienst. Maar het LEVEN dat God ons teruggeven wil, verliest alle geur en kraak en smaak.

't Slaafse denken weerstaat Jezus' bevrijdende conclusies. Jezus' conclusie is zo simpel: hoeveel gaat niet een mens een schaap te boven? Derhalve is het een mens geoorloofd op de sabbath wél te doen. Sabbathsheiliging is meer, anders dan „niets doen“. Het is, als op alle dagen, wél-doen! En wat is Jezus' weldaad dan bevrijdend: die invalide krijgt het **leven** weer.

■ WET EN EVANGELIE

„Meer dan de tempel is hier“, zei Jezus op de vorige sabbath. Daargelaten dat het Jezus niet aan te zien was, wekt de vermelding van de tempel herinneringen aan de... wet! In het boek voor de eredienst lezen we Gods bevel: alleen die nakomelingen van Aäron, die recht van lijf en leden zijn, mogen dienst doen in het heiligdom (Lev. 21:16-24). 't Is duidelijk: in de dienst van God moet alles en iedereen volmaakt zijn.

Maar geldt dat alleen priesters en levieten? Is de zin van de wet vervuld, ben je er klaar mee, als je zorgt dat er alleen maar welgeschapen priesters dienst doen? Gaat het in het gebod alleen maar om het gebod?

Of bevat deze „wet“ misschien tegelijk een evangelische vingerwijziging naar de volmaakte, ongeschonden, vrije omgang met God door héél het volk? Heeft God Zelf niet zijn volk gekarakteriseerd als „een koninkrijk van priesters“? (Ex. 19:6).

Een priester moet volmaakt zijn: dat is de eis. Maar Jezus laat zien dat het óók een belofte is: strek uw hand uit!... en zij werd weer gezond als de andere. Onder Jezus' handen wordt alles weer gaaf!

Situatie - perspectief en opdracht

De problematiek rondom het Getuigenis

(2)

■ Dr W. Aalders

Geheel tegenovergesteld aan de positie, die Moltmann inneemt, is die van dr W. Aalders, mede-ondertekenaar van het Getuigenis. De brief van de verontrusten, voor enige jaren door een aantal ondertekenaars aan de Generale Synode der Ned. Herv. Kerk gezonden, was zijn geesteskind. Hij schreef „In verzet tegen de tijd” en „Theologie der verontrusting”, waarin hij moedig en briljant positie koos tegen de huidige moderne geest in theologie en kerk. Van zijn standpunt heeft hij nader reken-schap gegeven in een historische funde-ring: „De grote ontsporing”, met als on-dertitel: Over de verhouding van de Re-formatie en de moderne theologie” en in een theologisch-exegetische: „Schepping of geschiedenis”, dat handelt over de tegen-stelling tussen de christelijke hoop en het moderne vooruitgangsgeloof, zoals de on-dertitel zegt. Wie op deze ondertitel let, zal zich niet verbazen, dat we van de prob-lematiek rondom het getuigenis juist de figuren van Moltmann en Aalders bespre-ken, om de problematiek scherp voor ons te zien.

Bij de bespreking van het standpunt van Aalders ga ik uit van de beide laatstge-noemde werken. Ook nu zal het overzicht zeer summier moeten zijn. We handelen eerst over „De grote ontsporing”. Daarin schrijft Aalders op pagina 7: „De gemeen-te ziet haar geloof door een ziftingsproces heengaan als zelfs in de 16e eeuw niet het geval was. Zó ernstig ziet hij de situatie die geschapen is door het huidige horizon-tale denken.

■ De innerlijkheid

Via Barth heeft zich volgens Aalders de volgende ontwikkeling voltrokken: „De in-zet van de Reformatie heeft er een dimen-sie bijgekregen. De zonde- en genade-theologie van Luther en Calvijn is omge-zet in een Rijk-Gods-theologie. Niet meer geloof, wedergeboorte en bekering staan in het middelpunt, maar de eschatologie, het wereldomvattende heil”, 24. Zo is men er toegekomen de Bijbelse begrippen we-relds te interpreteren en Christus' verlos-sing te zien als een historische verlossing aan deze zijde van het graf. Dit is de grote ontsporing, het verlaten van de weg van

de Reformatie, want haar thema was niet: Christus en de wereld, zoals in de theolo-gie van vandaag, maar: Christus en de ziel, 30.

Met een beroep op Luther trekt Aalders zich nu van het aardse en wereldse terug op het innerlijke, van het algemene op het persoonlijke en van het objectieve op het subjectieve, om daardoor de kerk weg te trekken uit de dodelijke omklemming van het horizontale denken.

Luther heeft het Woord-belijden der kerk bevrijd van de veruiterlijking, de objectiviteit, de redelijkheid, en het in een-heid gesteld met de Geest, die hart en ziel beroert. Het Woord verinnerlijkt de mens en de werkelijkheid, 58. De mens staat niet in de wereld als een redelijk wezen, maar als een wezen dat door het hart tot zulk een kennen van de wereld doordringt, dat die wereld „experientia”, ervaring in de ziel wordt. Door het hart wordt de wereld voor hem innerlijkheid, 57. En dat ge-schiedt door het Woord. Die verinnerlij-king door het Woord doet heel het zonde-bestand van mens en wereld kennen, in de ziel ervaren. Dat is een experientia, die een mens overspoelt met wateren uit de afgrond, 56. Maar door de aanvechtingen heen wordt „die Pforte des Paradieses erschlossen”. Het Woord redt uit het gericht, dat door het Woord zelf was opgeroepen, 61. En dat is de rechtvaardiging.

Waar het Evangelie innerlijkheid is staat het tegenover de wereld. Wie Evan-gelie en wereld vermengt, laat in beginsel het geestelijke, innerlijke wezen van de openbaring los, 70.

Verlossing is daarom deze wereld mogen verlaten, 71.

Het is de miskenning van het Evangelie, van Woord en Geest, wanneer men de ver-lossing wereld, d.w.z. „irdisch”, „fleich-lich” en „äusserlich” ziet, 71.

Toch zal de oude, gevallen schepping, eenmaal in de bruiloft des Lams opgeno-men worden. Tot zolang echter is de stof-felijke wereld de geobjectiveerde, boze wil, die zich door de vlucht in veruiter-lijking tegen God, tegen Zijn Woord en Geest verschanst, 74. Wat die verlossing inhoudt, kunnen wij nog niet inzien. Laat staan dat wij het bewerken kunnen, 74. Het Rijk van Christus is wel in deze we-reld verborgen, maar kan zich in déze we-reld van objectiviteit en uiterlijkheid niet uitbreiden.

Met dit beroep op Luther tracht Aalders het horizontalisme de pas af te snijden. Alleen in de verinnerlijkte werkelijkheid, in de ziel, komen de wezenlijke vragen naar voren. Vergeleken met de diepte van deze vragen zijn alle saeculaire, sociale, politieke, wereldse vragen een bedrieglijk schimmenspel, een vluchtbeweging, 60.

—o—

De enige zaak van de kerk in deze we-reld is het prediken van het Evangelie waarom zij in deze wereld vijandschap en haat ondervindt. Haar enige pretentie is een hospitaal te zijn voor armen en ellen-

digen om die in aanraking, te brengen met de Zaligmaker van zondaars, 77.

■ Tijd en geschiedenis

In „Schepping of geschiedenis”, dat han-delt over de tegenstelling tussen de chris-telijke hoop en het moderne vooruitgangs-geloof, waarin hij de brief aan de He-breeën behandelt, stelt Aalders het pro-bleem van de tijd en de geschiedenis aan de orde. Hij oordeelt daarover volstrekt negatief. De oorspronkelijke schepping was goed, maar geschiedenis is ont-schep-ping. Beweging niet naar voren, maar achterwaarts. Ze maakt immers de orde, de schoonheid, de sierlijke vorm van de kosmos tot verleden. Ze is proces zonder toekomst, 34.

Het is onmogelijk om de rijkdom van gedachte en fantasieën in dit toch ook maar in het kort te schetsen. Ik beperk me tot het volgende: De volle ontplooiing der hoop, waarover de brief aan de Hebreëen spreekt, moet vanwege deze kijk op de ge-schiedenis iets wezenlijks anders zijn dan een historische heilsverwachting. Met de geschiedenis en het tijdsgebeuren kan het niet verbonden zijn, 52. De hoop is niet van horizontaal, maar van verticaal ka-rakter. Zij is gericht op het Boven. Daar-om ligt er een wezenlijke kloof tussen deze hoop en de toekomst van het tijdsgebeu-ren, 59.

Is de schepping dus weggevallen?

De verwoesting, door het binnendringen van de Boze, is geen totale en vernietigende verwoesting. Ze is slechts doorge-drongen in één der randgebieden van de Scheppingsvolheid: tot de aarde. Het eeu-wig Boven is onaangeraakt door de zonde en vergankelijkheid. De kosmische sabbat, het paradijs en de boom des levens zijn er nog, zoals ze er waren toen God Zijn scheppingswerk voleindigd had, 69. Wan-neer nu Hebr. 6 : 11 spreekt over de ont-plooiing der hoop, dan is daarmee be-doeld de bijzondere betrekking van het Evangelie van Jezus Christus tot die he-melse scheppingsrealiteit.

Christus heeft de cherubs met het flik-kerend zwaard van de wet, die door God aangesteld waren om de toegang tot de boom des levens en de eeuwige sabbath te bewaken, terzijde geschoven en in en door Zichzelf een weg uit de laagte naar deze hoogte ingevoegd. Het eeuwige leven, dat in de Zoon geopenbaard is, is de werke-lijkheid van de eeuwige schepping, de he-melse oecumene, 71.

Christus' overwinning staat daarom los van het zich korter of langer voortslepend proces der geschiedenis. De rijkdom, die zijn triomf behelst, maakt daarom het ge-loof ook onafhankelijk van het duren van de dag van de wederkomst, want het is de rijkdom van de hémelse schepping, die Werkelijkheid, Leven, Zijn is, 77.

Dit betekent, dat niet de wederkomst de rijkste en heerlijkste inhoud is van de openbaring van de Zoon, maar dit: dat de mens weer vrijmoedige ingang heeft tot

KERKELIJK *Leven*

de verloren oorsprong, tot het heilige Boven van de Sabbath, het paradijs en de bron des levens! Deze toegang is een wezenlijker dorst en genade dan de dorst van de wederkomst, 73. Er is volgens de brief aan de Hebreëen wel een wederkomst in de wereldtijd, maar dat is dan een gebeuren, waar de gemeente in wezen buiten staat, omdat zij immers door haar geloof aan de tijd en het tijdsgebeuren onttrokken is en leeft in de dingen die Boven zijn. Wat gaat het haar aan? De wederkomst is oordeel over de ongelovigen. De Heilige Geest, uitgestort „uit de hemel”, heeft de gemeente reeds losgemaakt van de historische wederkomstverwachting. Niet daarin lag haar heilszekerheid en hoop, 74.

De gemeente moet gaan ontdekken, dat ze leeft in de wereld en in de tijd als in een gevangenis, maar dat het dak naar „Boven” toe van die gevangenis is afgenomen en het uitzicht vrij is geworden naar de hemel. Dit betekent een verleggen van het „vooruit” — we kwamen dat bij Moltmann tegen: de God niet in of boven ons maar voor ons uit — naar het „omhoog”, 75, van het tijdsgebeuren naar het eeuwige. De gemeente moet de overgang maken van een lineaire, historische, horizontale verwachting naar de verticale gerichtheid op de dingen, die „Boven” zijn. Waarom zal ze nog verstrikt blijven in de benauwde, enge en holle denkvormen van het wereldse, historische bewustzijn, 76.

Zo probeert Aalders het horizontalistische denken van de moderne theologie van zijn kracht en bekoring te beroven door de tijd als doodproces, illusie, zelfbedrog voor te stellen, als een voortbrengsel van de vader der leugenen, 78. Het historische denken is van God vervreemd, 78, een gif, 79.

Aalders is wel de volstrekte antipode van een figuur als Moltmann, over wie we in ons eerste artikel schreven. Naar ik meen was het nuttig beide figuren te schetsen in de grote lijnen van hun theologisch denken om duidelijk te maken welke diep ingrijpende kwesties er vandaag aan de hand zijn en hoe er zich een worsteling in de geesten voltrekt. De kwestie van wat we vandaag het horizontalisme en verticalisme noemen, is hoogst actueel en verdient met het oog op een juiste keus onze volle belangstelling. De vragen, die hierbij aan de orde komen, zijn niet nieuw, maar ze komen in onze tijd wel met vernieuwde kracht op ons af. Het zijn vragen naar de verhouding van tijd en eeuwigheid, schepping en geschiedenis, natuur en genade, kerk en wereld, christen en samenleving.

In een volgend artikel, waarin we Moltmann en Aalders kritisch de revue willen laten passeren, zullen we op deze vragen nog iets positiefs trachten te zeggen.

AMSTERDAM — G. JANSEN

Kentering?

Onder de mensen en groepen die op de naam gereformeerd prijs stellen, en gegrepen werden door het gebed van Jezus om de eenheid van zijn kerk, is ook belangstelling voor wat in de, de synode van Hoogeveen volgende, kerken geschiedt.

Bij velen komt in de laatste tijd de gedachte — en de hoop! — op dat daarin een kentering ten goede is te bespeuren.

Er is een aantal verschijnselen dat daarop lijkt te wijzen.

Zoals men weet werd en wordt in de genoemde kerken steeds betoogd dat er in ons land maar één kerk is die echt kerk is. Namelijk de vrijgemaakte kerk. En sinds 1969 nog maar alleen die vrijgemaakte kerken welke de besluiten van de synode van Hoogeveen aangaan.

Met grimmige, dikwijls ook griezelige vastberadenheid werd deze kerkidee gepropageerd en gerealiseerd. Alle andere „kerken” waren in wezen secten of gemeenschappen die zich valselijk met de naam kerken sierden.

Alle christenen die niet tot deze enige, ware kerk behoorden werden zelfs wel als „buitenkerkelijken” gekwalificeerd. Met deze christenen kon men niet bidden. Met hen was er geen geloofsgemeenschap mogelijk en kon men geen gemeenschap der heiligen oefenen. Men riep daarom „eigen” scholen, „eigen” organisaties voor de politiek, de sociaal-economische actie, de zang, de muziek, de radio enz. in het leven, waarvan alleen vrijgemaakten lid konden worden.

Kortom wat ons land betreft identificeerden men zonder meer de éne, algemene, katholieke kerk met de Hoogeveense vrijgemaakte kerken.

Maar, zoals gezegd, schijnt in deze visie op de kerk verandering te komen. Ik wil op een paar indicaties daarvan wijzen.

Onlangs is in de pers van deze kerken een interessante polemiek gevoerd over de kerk. Er werd daarin namelijk geponeerd dat volgens art. 27 van de Ned. Gel. Bel. de ene algemene christelijke **alle** ware gelovigen omvat. Tegen deze stelling werd wel scherp geoponeerd. Maar ik heb niet gemerkt dat de man die deze stelling verdedigde beschuldigd werd van afwijking van de belijdenis zoals dat enkele jaren geleden wel geschiedde. Als dat zo blijft, is dat winst.

We zullen nu afwachten of aan de genoemde stelling ook consequenties worden verbonden. Het is immers geen kleinigheid als men omtrent **alle** gelovigen van harte verklaart dat zij leden van Christus' kerk

zijn! Zo'n uitspraak, als ze tenminste een geloofsuitspraak is, heeft in de praktijk geweldige gevolgen. Dat kan zelfs een kind wel begrijpen.

Omdat in deze discussie ook mijn naam werd genoemd wil ik daarover nog iets zeggen.

Ik doe dat korthedshalve in een aantal punten.

1. De stelling dat de éne, katholieke, christelijke kerk **alle** gelovigen omvat is een confessionele uitspraak. De dordtse synode heeft het woord **alle** — eigenlijk ten overvloede — er expres nog ingevoegd! Bovendien vindt men deze uitspraak in alle reformatische confessies. Wie haar loochent maakt zich schuldig aan afwijking van de belijdenis.
2. Deze stelling werd o.a. door prof. Greijdanus met kracht verdedigd. En wel op het congres van Gereformeerden, gehouden in Amersfoort in 1948.
3. Met de idee van een onzichtbare kerk heeft genoemde stelling niets te maken. Die idee heb ik wat mij betreft steeds verworpen. Ik heb wel betoogd dat de kerk een onzichtbaar aspect bezit. Namelijk in die zin dat men niet met zekerheid kan vaststellen wie in waarheid lid van de kerk is.
4. De genoemde stelling omtrent de kerk is natuurlijk niet het enige dat omtrent de kerk kan en moet gezegd worden. Art. 28 en 29 van de belijdenis zijn er ook nog! En die moeten even serieus genomen worden. Het is zonder meer onwaarheid of leugen te beweren dat ik dat niet zou hebben gedaan. Men kan zo iets alleen beweren als men mijn publikaties niet kent of ze niet ernstig neemt.
5. De Koreaanse kerk met welke de Hoogeveen volgende kerken in correspondentie traden heeft wel confessioneel vastgesteld, dat er een onzichtbare kerk is en nog een aantal andere dingen waarbij vergeleken de beruchte „Open Brief” een dood onschuldig pamflet is.

Dit is het eerste verschijnsel dat ik wilde signaleren.

Het volgende dat een indicatie is van een kentering, is de geweldige ommezwaai die het G.P.V. heeft gemaakt. Ondanks alle brede verklaringen en uitspraken heeft deze partij een innig bondgenootschap aangegaan met niet-vrijgemaakten, die in feite een geloofsgemeenschap veronderstelt. Zoals ik in „Opbouw” reeds eerder aantoonde werd de oorspronkelijke starre, isolationistische lijn verlaten.

En een derde aanwijzing van een ingrijpende verandering in de situatie van de in geding zijnde kerken is dat enkele prominente figuren daaruit zich bereid hebben verklaard — ondanks het bestaan van een „eigen” omroeporganisatie — mee te werken met de E.O.

Dit alles wijst inderdaad op een kentering in de gelederen van de Hoogeveen volgende vrijgemaakten.

We wachten met spanning af in hoeverre deze veranderingen zullen doorwerken in de arbeid en de besluiten van de in Hattem vergaderende synode.

KAMPEN

C. VEENHOF

„LINKS” OF „GAUCHE”? -

Een aktuele vraag

Het is met het oog op de politieke situatie waarin ons land — en het gehele „vrije” Westen! — verkeert van het grootste belang te weten wat de Revolutie is, de Revolutie met een hoofdletter.

Neen die bestaat niet zonder meer in een gewelddadige omzetting van het openbaar gezag, zoals er in de geschiedenis van de mensheid in groten getale hebben plaats gevonden. In Afrika heeft men er na de tweede wereldoorlog al meer dan veertig van beleefd. En nog pas heeft zo'n revolutie in Boeroendi tienduizenden slachtoffers geëist.

Neen, de Revolutie is die ommekeer in gezindheid, levenshouding, denken binnen de christenheid die bestaat in het radicale verwerpen van het Woord en de Wet van God als norm voor heel het mensenleven.

De keerzijde van die verwerping is het proclameren van de autonomie van de mens. Men kan ook zeggen: het in praktijk brengen van het satanische woord, gesproken in het paradijs, dat de mens zelf zal uitmaken wat goed en wat kwaad is en zo de titanische poging onderneemt aan God gelijk te zijn.

De doorbraak van deze Revolutie heeft tot gevolg dat er een antithese ontstaat tussen hen die in deze Revolutie participeren en hen die volharden in het geloof in de levende God en zich buigen onder het volstreekte gezag van zijn Woord.

☆☆☆

Deze Revolutie is van beslissende betekenis voor héél het mensenleven.

In haar uiterste consequentie betekent zij een volstreekte secularisering, d.w.z. een totale verwereldlijking, van het mensenleven in al zijn aspecten, uitingen en verbanden.

Ongetwijfeld is het zo dat, ten gevolge van een — gelukkige! — inconsequentie bij velen die in de greep van deze Revolutie kwamen dit saeculariseringsproces zich niet in heel hun leven voltrekt. Er zijn b.v. altijd mensen geweest, met hun hoofd heiden en met hun hart christen waren. Maar dat verandert aan het wezen van deze Revolutie niets.

Speciaal ook in de politiek doet zich dit verschijnsel voor.

In de Lutherse wereld hebben b.v. heel veel „vrome” christenen de „bloed-en-ijzer” politiek van Bismarck toegejuicht. Wat heeft Groen tegen deze dodelijk gevaarlijke houding van zijn „christelijke vrienden” in Duitsland moeten vechten!

En bij de opkomst van het nazisme hebben wij bij onze oosterburen hetzelfde verschijnsel gezien. Speciaal onder de luthersers was er weer onverschilligheid of zelfs zekere sympathie ten opzichte van deze tot nog toe meest duistere openbaring van de Revolutie. Ze beschouwden de duivelse, nazistische politiek als een zaak die met het geloof niets te maken had.

Het kwam zelfs voor dat christenen in „het ontwaken van Duitsland” een geschenk van de „Voorzienigheid”, een „openbaring” van God zagen, die men dankbaar moest accepteren. De zgn. „Duitse christenen” gingen in dit opzicht het verst. Zij juichten het optreden van Hitler en zijn bende van harte toe en steunden deze Revolutionaire beweging met alle kracht.

☆☆☆

Ook in ons land deed zich steeds, zij het in geheel andere vorm, hetzelfde verschijnsel voor.

In onze tijd neemt dit kwaad vooral de gestalte aan van een streven waarbij de politiek als een „neutrale”, of „zakelijke”, of „pragmatische” aangelegenheid wordt beschouwd. Dit streven wordt — met één onjuiste term — als „de confessionalisering” van de politieke partijen getypeerd. De politiek, zo betogen de propagandisten ervan, is een aan-

gelegenheid ten aanzien waarvan christenen en niet-christenen zonder enig bezwaar kunnen samenwerken. Want de politiek is ten aanzien van het Christendom indifferent. De tijd van een beginsel-partij is voorbij, zo horen we allereerst betogen. We moeten een program-partij formeren. Een partij die praktische, zakelijke dingen formuleert om dan te pogen die te realiseren. Het gepraat over beginselen is in de politiek een irrelevant gedoe. Dat maakt de politiek maar onduidelijk.

Wel moet zo'n politieke partij progressief zijn! Wat dat precies inhoudt wordt nooit helemaal duidelijk. Maar de roep er om is „in”. En in ieder geval wordt ons voorgehouden dat deze progressiviteit betekent dat men enerzijds grotere welvaart geven en anderzijds minder belasting en andere lasten vragen zal. Hoe men deze paradox wil oplossen moeten we maar raden.

We zijn er allemaal getuigen van hoe de P.v.d.A. en D'66 voor zo'n partijvorming vechten. En hoe dat pogen vele „progressieve” protestanten en rooms-katholieken boeit en meesleept.

Met name onder de rooms-katholieken wekt dit streven veel sympathie. Dat is geen wonder. Want de roomsen rekenen de staat en de politiek tot het gebied van de „natuur”, dat door de zonde niet is aangetast en „autonomie” bezit, „eigenwettelijk” is. Op dit gebied van de „natuur” geldt de „natuurwet” en kan de „natuurlijke” mens met zijn „natuurlijke” rede en zijn „natuurlijke” gaven heel veel goeds tot stand brengen. Ook zonder het licht van Gods openbaring en zonder de leiding van de Heilige Geest.

Wat die „natuur” betreft zijn voorts alle mensen gelijk. En op het terrein van die „natuur” — en daartoe behoren speciaal de staat en de politiek — kunnen daarom alle mensen in alle opzichten, zonder enig principieel bezwaar samenwerken. Daarom kunnen ze ook zonder enige reserve in één partij worden opgenomen.

☆☆☆

Het is nu de levensarbeid van Groen van Prinsterer en Kuiper geweest ons volk duidelijk te maken dat, ook in de politiek, de strijd gaat tussen de Revolutie, die óók het politieke leven wil losmaken van God en zijn Woord, en het Geloof dat van ganser harte vasthoudt dat ook in de staatkunde en de politiek alles te maken heeft met God en zijn Woord, en daarom ook met de gekruisigde en opgestane Christus.

Groen formuleerde wat hij zo met de inzet van al zijn kracht nastreefde in zijn bekende adagium: Tegen de Revolutie het Evangelie. Een zinspreuk die hij juist en vooral op het terrein van de politiek tot gelding wilde laten komen.

En naar Groens, en Kuipers, overtuiging was elk politiek streven dat zich niet in alles naar het Evangelie wilde richten, in de greep van de Revolutie gekomen! Ongeacht de persoonlijke religieuze overtuiging van de mensen die zich voor dat streven inzetten. Over de persoonlijke godsdienstige opvatting van deze mensen velden ze geen oordeel. Maar ze deden wel hun uiterste best te laten zien dat hun politieke activiteit beheerst werd door de Revolutie.

In dit verband nu spraken en Groen en Kuiper van de antithese in de politiek.

Neen, ik herhaal het nog eens, die vonden zij niet uit! Die vonden zij allen. Er was nu eenmaal een politieke activiteit, die, met hoeveel gebreken en misslagen ook, wilde rekenen met God, met Jezus Christus, met Evangelie en Wet. En er was nu eenmaal een politiek streven waarbij men alleen wilde uitgaan van de mens, de menselijke rede, allerlei menselijke idealen; een politiek, die niet-christelijk, on-christelijk of zelfs anti-christelijk was.

Bij de hantering van deze politieke antithese dachten Kuiper en de zijnen er niet aan ons volk zonder meer in twee groepen

op te splijten. Het ging er hun alleen om tot uitdrukking te brengen dat er tweemaal juist in de wortel aan elkaar tegengestelde politieke activiteiten bestond.

De politieke groeperingen waartussen deze antithese bestond werden nu steeds als „rechts” en „links” getypeerd.

Linkse partijen en groeperingen waren die welke in hun politieke activiteiten door de Revolutie werden beheerst.

Rechtse partijen waren die welke zich bij de opstelling van hun idealen en bij hun praktische politiek door het Evangelie wilden laten leiden.¹⁾

Dit is steeds Kuipers opvatting omtrent linkse en rechtse partijen geweest.

Maar onder „gauche” (het franse woord voor links) en „droite” (het franse woord voor rechts) verstond hij heel wat anders!

Daarover een volgende keer.

¹⁾ Wel betoogde Kuiper dat er onder de mensen de tegenstelling bestond tussen de ware gelovigen en hen die radicaal met God en met het Christendom hadden gebroken. Zijn principiële tegenstanders gaven dat ook grif toe. Ik citeerde vorige week reeds een uitspraak van mr Sam. van Houten. Een socialistisch orgaan b.v. schreef in 1907: „Hoezeer men hem (nl. Kuiper) daarover hard is gevallen, zijn scheiding tussen gelovigen en paganisten is geheel juist en het is alleen de lafheid der paganisten, dat zij die leus niet aanvaardden.”

PERSBERICHT

Inleiding voor de hernieuwde serie „Exegetica”

Na een onderbreking van enkele jaren wordt thans de serie „Exegetica” voortgezet.

Deze voortzetting betekent, zoals uit het titelblad blijkt, in verschillende opzichten een wijziging.

In de eerste plaats ziet men, dat een andere uitgever de zakelijke verantwoordelijkheid voor de serie op zich heeft genomen. Aan het initiatief en de durf van de heer Bolland is het te danken, dat plannen tot continuering opgezet en ten uitvoer konden gelegd worden.

In de tweede plaats heeft de redactie een grondige verandering ondergaan. Toen de lichamelijke conditie van prof. dr F. W. Grosheide hem niet meer toestond zich met de leiding van dit werk bezig te houden en prof. dr W. H. Gispen van oordeel was, dat hij na zijn emeritering de zaak beter aan jongere handen kon toevertrouwen, leek het wenselijk om vernieuwing van de redactie tevens tot verbreding te doen dienen, zowel in aantal als in kerkelijke herkomst van de leden.

Het verheugt ons, dat dr H. Mulder die secretaris van de oude redactie is geweest, bereid gevonden is om bij de nieuwe samenstelling zijn werk voort te zetten. Zo is op gelukkige wijze de band met het verleden bewaard en kan terecht van continuering gesproken worden.

Immers, welke wijzigingen er ook mogen zijn, in de doelstelling van „Exegetica” is geen verandering gekomen.

Steeds is het doel geweest om in overzichtelijke, niet al te omvangrijke monografieën Nederlandse lezers, die in de Bijbel belangstellen, te informeren over allerlei ontwikkelingen die zich in de wetenschap van het Oude en Nieuwe Testament voordoen. In een bonte en rijke afwisseling van onderwerpen zijn vele aspecten van inhoud en achtergrond van de Bijbelse boodschap behandeld.

De nieuwe redactie is van mening, dat er nog steeds, ja in sterker mate wel dan voorheen aan voorlichting op het gebied van de bijbelwetenschap behoefte bestaat. Want al schijnen veel verschijnselen te wijzen op een verminderde belangstelling voor de H. Schrift, toch zijn we ervan overtuigd, dat ook hier de schijn bedriegt en dat er dringende behoefte aan goede, zakelijke voorlichting op dit terrein bestaat.

Bovendien is het niet te miskennen, dat er nog steeds door veelsoortig onderzoek en nieuwe ontdekkingen in de wereld van het Oude en Nieuwe Testament nieuw licht over het oude Woord gaat schijnen. De grote gevarieerdheid en specialisatie van dit onderzoek maakt het zelfs voor de vakman dikwijls moeilijk om een goed overzicht te hebben en de grote lijnen in het oog te houden. En zeker is dit ook nodig voor hen, die als predikant en gemeentelid, hun belangstelling en kennis van de Bijbel willen verbreden en verdiepen.

Ook in zijn nieuwe opzet wil de serie „Exegetica” dienstbaar zijn om met vreugde de heerlijkheid van het Woord, „dat blijft tot in eeuwigheid” te ontdekken.

De redactie is thans als volgt samengesteld: prof. dr W. C. van Unnik, voorzitter; dr H. Mulder, secretaris; dr C. van Leeuwen; prof. dr M. J. Mulder; prof. dr J. P. Versteeg en ds D. K. Wielenga.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Refor- matorische Bijbelschool te Zeist

Voor vier weken werd uw gewijde aandacht gevraagd voor dit onderwerp. Daarbij werd toegezegd, dat eerstdaags nader nieuws zou volgen over deze onlangs opgerichte stichting.

U herinnert zich wel: ondanks onze zwaarbelaste wetenschappelijke vorming tot het predikambt kleven daar ernstige manco's aan de theologische opleiding — terwijl lang niet in alle behoeften kan worden voorzien. De tijden veranderen — de bakens moeten worden verzet. Veel kleine gemeenten zijn niet in staat een vrijgestelde ambtsdrager te bekostigen. De gesalarieerde ambtsdrager is in zijn materiële bestaan ontzaglijk kwetsbaar — vraagt u maar aan onze ambtsdragers, die al twee maal op straat zijn gezet. Indien aan hun functie een ontijdig einde komt en geen gemeente hun diensten kan aanvaarden, kunnen zij zich vrijwel nergens in deze maatschappij overeind houden, eenzijdig als zij zijn opgeleid. Hun sterk wetenschappelijke scholing is een gevaarlijke verleiding geworden om hun ambt wetenschappelijk en on-practisch te gaan beoefenen. Voor een gezonde man is het emplooi in een gemeente van amper honderd zielen dusdanig gering, dat hij met zijn vrije tijd geen raad weet — dan wel zich in theologische toernooien en andere dwaalwegen begeeft. Zo zijn daar wel meer bezwaren in te brengen tegen het predikers-ambt, zoals zich dat onder ons ontwikkelde.

Uitdrukkelijk moet hier worden opgemerkt: dat met het voorgaande niets onaardigs is bedoeld tegenover die predikanten, die zich verteren in een nuttige dienst voor de Heere en voor hun ge-

meente; mensen, die alle achting waard zijn om de wijze, waarop zij hun krachten, gaven, talenten en verworvenheden gebruiken.

Het voornaamste bezwaar tegen het vrijgestelde ambt is echter dit: dat onze predikanten een buitengewoon bijzonder ambt zijn gaan vervullen, dat ten koste van het gewone, Bijbelse ambt is gekomen. Een huisbezoek, een ziekenbezoek, een verzoening tussen kibbelende broeders (of zusters), een advies bij studie- of gezinsmoeilijkheden, het voorzitterschap van een Bijbelkring en de leiding bij begrafenissen zijn langzamerhand bij monopolie in handen van onze predikanten gekomen. Er zijn eerlijke voorgangers, die zichzelf gebedsmachines noemen. Er zijn predikanten, die zoveel plechtigheden rondom de „kerkelijke feestdagen” moeten leiden (en dat nog doen ook!) dat ze achteraf juichen wanneer ze ondanks alles het geloof hebben behouden.

De tegenkant van deze ontwikkeling is immers: dat de andere ambtsdragers — de ouderlingen en diakonen — vaak meer de „kerkregering” dan de „arbeid in het Woord” op de schouders wordt gelegd. Hun bevestigingsformulier stelt dit ook met nadruk; terecht of ten onrechte. Hun aanwezigheid bij alle kerkelijke en huiselijke aangelegenheden is een soort plaatsvervangende geworden: men neemt er genoeg mee als het niet anders kan. „Preeklezen” — de beroerde naam voor een samenkomst van de Heere met zijn volk bij gebreke aan een echte predikant — is een teleurstelling voor vele gemeenteleden. Als het even kan gaat men dan maar eens naar een kerk in de buurt, waar een echte predikant waar voor hun geld geeft.

Dat ouderlingen naarstig moeten arbeiden, voorbeelden van hun kudde zijn, wettig „door de gemeente alhier en mitsdien door God zelf tot hun ambt verkozen” zijn, mannen „vol van de Heilige Geest”, bekwaam om te leren, tot herders en leraars van hun gemeente aangesteld... worat veelal vergeen. Het gevolg van deze ambts-devaluatie is: dat de ambtsdragers alle moeilijke karweitjes maar aan de vakman overlaten, willen ze niet voor eigenwijs worden aangezien; dat de gemeenteleden het liefst begraven worden door iemand, die daarvoor gestudeerd heeft; dat het tot de kenmerken der ware kerk is gaan behoren: een kerkgebouwtje met een schuldenlast, een koster, een electronisch orgel en een noodlijdende predikant te bezitten. De voosheid van het kerkverband, dat door zijn handreiking de hulpbehoevende kerken op de been placht te houden, heeft mede onze ogen geopend voor zaken, die we — dicht bij de Bijbel levende — allang hadden kunnen doorzien.

Dit alles is wat overdreven (dat was vooruit bekend, anders las u dit niet) maar u moogt tien procent van deze feiten aftrekken als u de rest van deze schrikbarende waarheden eens rustig op u wilt laten inwerken.

Nu is daar dan een Stichting Reformatorische Bijbelschool te Zeist opgericht. Om precies te zijn: „op heden de dertiende april 1972” ten overstaan van Mr M. A. van Rhijn, notaris ter standplaats Zeist. Het doel van deze Stichting is: „het oprichten en in stand houden van een of meer Bijbelscholen ter opleiding van jeugdleiders, godsdienstleraren, evangelisten, catecheten en andere **kerkelijke werkers** — alsmede het oprichten en in stand houden van een of meer vormingscentra.”

Dat is niet gering. Hier wordt bewust een worp gedaan naar de opleiding van algemene kerkelijke werkers (dat behoeven dus geen ambtsdragers te zijn), mensen die thuis zijn in de heilige Schrift, geoefend in het geloof, met kennis van wat er in deze wereld te koop is, bekwaam om het Evangelie door te geven en bereid dit alles te doen zonder „van het altaar te leven”. U moogt bijvoorbeeld denken aan aanstaande predikantsvrouwen, die een extra vorming wensen om haar man straks terzijde te kunnen staan in zijn ambt. U moogt ook denken aan leiders van jeugdverenigingen, mensen die een congresweekend kunnen leiden, die de sociale banden in de kerkelijke jeugd kunnen leggen en beheren. U moogt ook denken aan de opvangcentra voor ontspoorde jeugd en kapot-

geslagen gezinnen. Maar ook aan ouderlingen, die zich bekwamen tot het geven van catechetisch onderwijs aan de kerkjeugd en aan de buitenkerkelijke jeugd. U moogt denken aan de broeders en zusters, die in een adviserend comité kunnen optreden bij voedings- en gezinsproblemen (die een jeugdige predikant bijna altijd boven het hoofd groeien). U moogt denken aan het kleine gilde van lekeprekers dat zich — ook in de vrijgemaakte kerken — heeft gevormd en dat sterk zou kunnen worden uitgebreid, indien meerdere kerken gelovig over de drempel der gevestigde orde zouden durven te stappen. U moogt ook denken aan leraren bij middelbaar en mavo-onderwijs, die de uren voor „godsdienstonderwijs” op heilzame wijze voor hun rekening zouden kunnen nemen. U moogt tenslotte vooral ook wel eens denken aan het ambt van diakones: de vrouw die in vele situaties beter dan alle mannen samen een bijzonder ambt kan vervullen — en die haar Bijbelse zusters Dorcas, Phebé, Tryfena en Tryfosa tot voorbeelden neemt!

De gave van de heilige Geest is niet voorbehouden aan onze predikanten en laat zich niet binden aan de academische graad van candidaat in de theologie. Er is een grote verscheidenheid van „bedieningen”, verscheidenheid van kracht-uitingen — maar aan ieder van ons is de Geest beloofd, tot welzijn van allen. Dat kan gaan in de vorm van een woord van wijsheid; of een woord van wetenschap; dat kan de gave van een bemoedigend geloof zijn, dat kan zelfs de gave van genezing zijn. Ja (schrikt u maar niet) dat kan de gave zijn om wonderen te verrichten... wat zouden we daar verlegen mee zijn, als het de Geest behaagde! Dat kan ook de gave van de profetie zijn, of de gave om de geesten te onderscheiden in engelen en demonen. Dat kan de gave van vreemde talen zijn en van de vertalingen. Maar alles is het werk van eenzelfde Geest, die aan ieder gaven uitdeelt zoals Hij het wil.

—o—

Wij beleven een buitengewone tijd. Wij kunnen bijzondere dingen verwachten. De kerken der reformatie zijn versplinterd en uiteengeslagen — en aan buitenkerkelijke gezelschappen is het Evangelie geopenbaard. Gedoopte kerkjeugd kan er soms tabak van hebben — en ongedoopte heidenkinderen verzamelen zich in een Christus-beweging, worden dronken van Gods genade in Christus, in revivals en geestelijk ontwaken. Ambtsdragers zuchten tegen elkander — en leken verkondigen de grote werken Gods. De oude stijl, het uit het hoofd leren van de catechismus, heeft weinig vreugde, weinig vruchten, gebracht — maar de moderne jeugd wil zich graag veel praktische arbeid in Christus getroosten. De kerkzang is verward in de canon van de in art. 69 der kerkenorde vastgelegde en toegestane kerkliederen — maar de jeugd drinkt nieuw geloof in met spirituels en andere door de Geest ingeblazen liederen. Het orgel, het objectieve klankpalet onder en achter onze psalmzang, raakt uit de tijd — maar de jeugd grijpt naar alle blaas-, tokkel-, en slaginstrumenten uit de 150e psalm, om zijn geloof uit te jubelen.

Denkt u daar maar over zoals u wilt; maar kleineert de gaven van deze profetie niet! Blus de Geest niet uit en sta Hem niet tegen. Sta er liever voor open, dat de Heere zich in de heilshistorie wel vaker van de officiële kerkwegen afwendde en door woestijnen nieuwe wegen aanlegde. De akkers zijn wit om te oogsten — het ontbreekt nu nog aan arbeiders. Geen theologen maar werkers.

—o—

U wilt nog wat meer weten over die Stichting Reformatorische Bijbelschool? Zij heeft als grondslag Gods Woord gekozen, zoals dat beleden wordt in de drie formulieren van enigheid. Haar doel is, als gezegd: de opleiding van kerkelijke werkers in de meest uitgebreide zin. Over de geldmiddelen valt nog niet veel te zeggen: daar zal de Heere wel in voorzien, als het Hem behaagt dit werk te zegenen.

De vorm, waarin deze opleidingen worden ingekleed? Om te beginnen wordt de stichting verenigd met het reeds begonnen werk van

de Urker predikant ds J. B. van Mechelen, die al enige tijd in Zwolle weekendcursussen organiseerde voor hetzelfde doel. Een man, die eens gekenschetst is als „lijdende aan het ongeduld des geloofs” — een man dus, die zonder veel praat een daad stelt. Daarnaast worden een-, twee- en drie-jarige dagscholen opgericht, die tot afgeronde opleidingen op onderscheiden niveau willen brengen. Het gaat in het algemeen gesproken dus om een „middenkader” van kerkelijke werkers; van mensen die „het werk van een evangelist doen”, maar zonder de wetenschappelijke rompslomp, die aan predikanten blijft voorbehouden, en in plaats daarvan terdege ingeleid in Gods Woord. Het accent van deze opleidingen zal dus liggen op de profetie: het zuiver verstaan van Gods Woord en de bewaamheid om dit Woord op eigentijdse wijze door te geven. Daarnaast zullen de leerlingen goed doen met zich voor te bereiden voor een maatschappelijke betaalde functie, die hen in staat zal stellen zichzelf en hun gezinnen geheel of gedeeltes te onderhouden. Deze financiële onafhankelijkheid kan hun belangeloos optreden slechts versterken.

—o—

Wie zijn deze stichting aangegaan? Het zijn broeders uit de Christelijke Gereformeerde Kerken, uit de Gereformeerde Bond binnen de Nederlands Hervormde Kerk, verontrusten uit de gebonden Gereformeerde Kerken, leden van vrije Gereformeerde Kerken, van Evangelische en van Vrij-Evangelische Gemeenten en misschien voegen zich hier nog wel meer Bijbelgetrouwe „modaliteiten” bij. Deze alle zijn in het bestuur der stichting vertegenwoordigd: van de vrijgemaakten mogen de voorzitter G. van Oord te Zeist worden genoemd, drs F. de Rooy uit Doorn en de ondergetekende. De raad van advies, die een rol zal spelen bij de lesroosters, benoeming van docenten, richting, inhoud en niveau van de opleidingen, bestaat voorlopig uit de broeders prof. dr H. van Riessen (G.K.) te Aerdenhout; prof. dr W. van 't Spijker (C.G.K.) te Apeldoorn; prof. C. Veenhof (vrijgemaakt buiten elk kerkverband) te Kampen; drs A. Noordergraaf (N.H.) te Ede.

Tenslotte nog iets over de vrijwel gelijktijdig opgerichte Evangelische Bijbelschool te Doorn — om elk misverstand te vermijden. U hebt over de laatste iets kunnen lezen in de NCRV-gids van 20 mei.

Deze laatste school zal ongeveer parallel werken met de Reformatorische Bijbelschool. De verschillen zitten in hoofdzaak hierin: dat de Evangelische School zich slechts aan de Schrift bindt zonder de belijdenisschriften; en dat zij bewust niet in enige kerkelijke richting werkt, tenzij Baptisten en Vrij-Evangelische Gemeenten.

Daaruit volgt dat zij moeilijk op de medewerking van de reformatorische kerken kan rekenen. Zij zit dan ook in handen van „Het Zoeklicht” en de „Maranatha-Beweging”, evangelische groepen, die hun weg in hoofdzaak buiten de kerkelijke domeinen houden.

De Reformatorische Bijbelschool daarentegen wenst zich dienstbaar te maken aan de kerken der reformatie.

Mededeling van het Bestuur

In overleg met de uitgever is besloten dat de Persvereniging de administratie van ons blad van hem zal overnemen. Alle abonnees, die hun abonnementsgeld nog niet hebben betaald over de jaargang die met 1 april jl. is ingegaan, worden daarom verzocht dit te storten op postrekening 44.83.67 van de Penningmeester van de Geref. Persvereniging „Opbouw” te Utrecht.

Het Bestuur

HEERDE — H. VELTMAN

Wat zingen wij?

(4 - SLOT)

■ De psalmberijming op de synode van 1952 en 1964

Er was namelijk intussen nog iets anders gebeurd.

Uit de Acta van de synode van Berkel en Rodenrijs, 1952, art. 46 blijkt, dat daar ter tafel is gekomen een verzoek van „vertegenwoordigers der Ned. Hervormde Kerk en deputaten voor de psalmberijming der zich noemende Gereformeerde Kerken in Nederland om medewerking te verlenen tot de vorming van een commissie uit allerlei kerkelijke denominaties voor een nieuwe psalmberijming, die bijbels en algemeen aanvaardbaar is.”

De synode heeft op dit verzoek afwijzend beschikt. En dat op grond van de volgende overwegingen: 1. het onderzoek van de berijming van ds Hasper moet nog worden voortgezet; 2. uit de kerken is geen enkel voorstel aangaande genoemd verzoek ter tafel gelegd; 3. de zaak van een nieuwe psalmberijming is een zaak van geloof en dus van belijdenisgetrouwheid, terwijl in de beoogde zgn. interkerkelijke commissie de nodige waarborgen ontbreken, dat deze schriftuurlijke norm zal worden gehandhaafd.

Vooraf deze laatste overweging heeft ter synode zwaar gewogen.

Het wantrouwen tegen alles, wat uit andere kring afkomstig was, was zeer groot. Men was wel overtuigd van eigen belijdenisgetrouwheid...

Wij hebben het aan onszelf, aan onze meeste kerkelijke vergadering te wijten, dat wij geen invloed op de tot-stand-koming van een groot deel van de nieuwe berijming van de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming (de IKS) hebben uitgeoefend.

Men heeft echter naderhand aan het standpunt van 1952 niet vastgehouden. Maar toen was het voor invloed op de berijming van een flink getal psalmen al te laat!

De Proeve van berijming van de IKS kwam in 1961 van de pers en werd ter toetsing aangeboden aan de verschillende kerken in ons vaderland.

Zo kwam deze berijming ook terecht op de tafel van de generale synode van de Gereformeerde Kerken (vrijg.) te Rotterdam-Delfshaven, 1964.

Deze synode heeft geconstateerd, dat de behoefte aan een nieuwe psalmberijming in de laatste decennia gebleken is. Volgens haar dienen aan een goede psalmberijming hoge eisen te worden gesteld: zij moet Schriftgetrouw zijn, waarbij voor ogen moet staan, dat de psalmen verbondslieparen zijn; zij moet ook tekstgetrouw zijn, d.w.z.: de tekst der onberijmde psalmen op de voet volgen; verder moet in hedendaags Nederlands worden gedicht en de berijming dient goed en vlot zingbaar te zijn.

Zij achtte het gewenst, dat „onderzocht wordt, of genoemde Proeve voor de eredienst in de gereformeerde kerken bruikbaar is, of door deelname in de revisie-arbeid van deze Proeve bruikbaar te maken is.”

Zij besluit dan o.m. aan deputaten op te dragen uit hun midden enkele broeders aan te wijzen, die zo mogelijk als „waarnemers” deelnemen aan de revisie-arbeid.

Tot de Interkerkelijke Werkcommissie zijn twee van de deputaten toegelaten. In het Woord Vooraf van de (definitieve) Nieuwe Berijming van de IKS wordt meegedeeld: „Sedert oktober 1965 werden de vergaderingen ook bijgewoond door twee waarnemers van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), nl. door prof. H. J. Schilder (van december 1966 tot februari 1967 wegens ziekte vervangen door ds H. de Jong te Wageningen) en de musicus M. Lok te Zwolle.”

■ De psalmberijming op de synode van 1967

De deputaten, benoemd door de synode van Rotterdam-Delfshaven, hebben op de generale synode van Amersfoort-W., 1967 (de laatste synode, waarin de thans buiten het toenmalige verband staande kerken nog alle vertegenwoordigd waren, althans bij het begin) hun rapport uitgebracht.

In dit rapport wordt o.m. meegedeeld:

„De werkcommissie had... aanwezigheid van waarnemers namens onze kerken en eventuele deelneming aan de revisie-arbeid al eerder verwacht en ook begeerd. Het oordeel van onze waarnemers werd op prijs gesteld en hun voorstellen tot wijziging in de tekst van de berijmingen, die nog niet definitief waren vastgesteld, werden meer dan eens geëffektueerd. Wanneer door onze waarnemers voorgestelde wijzigingen niet werden aangebracht, werden daarvoor verhelderende motiveringen gegeven. De werkcommissie van de IKS wilde voor het nog-niet-definitief-vastgestelde deel van de berijming gaarne gebruik blijven maken van wat onze waarnemers inbrengen...”

Later is in de praktijk wel gebleken, dat wijziging in reeds-definitief-vastgestelde revisies, zoals o.a. van de berijmingen van de psalmen 1-25, moeilijk te realiseren was en in feite niet meer aangebracht werd; ten aanzien van berijmingen van reeds overleden auteurs neemt de commissie van de IKS het standpunt in, dat hun werk niet meer gewijzigd kan worden. Men moet dit ongewijzigd aanvaarden of in de plaats daarvan een geheel nieuwe berijming geven, die beter is.”

Aan de door deze synode benoemde deputaten werd o.m. de opdracht gegeven: de toetsing van de berijming van de IKS in haar geheel ter hand te nemen; de kerken te verzoeken van genoemde berijming kennis te nemen en deze, zoals ze daar ligt, te toetsen op haar al of niet aanvaardbaarheid; en d.m.v. „waarnemers” in de werkcommissie van de IKS bij de afronding van haar arbeid zo mogelijk invloed te doen gelden (Acta art. 49).

■ De toetsing van de berijming der IKS

Sommige van „onze” kerken hebben die toetsing wel ter hand genomen, o.a. door vóór de aanvang van de kerkdiensten er uit te zingen.

Een aantal kerken gebruikt de nieuwe berijming al in de eredienst, hetzij dat alle psalmen er uit worden gezongen, hetzij dat b.v. bij een bepaalde psalm of een psalmvers door een NB op het psalmbord wordt aangegeven: dit zingen wij uit de Nieuwe Berijming.

Maar er zijn ook diverse kerken, waarin men aan de gevraagde toetsing nog niet is toegekomen.

Daar kunnen verschillende redenen voor zijn geweest.

De kerkelijke verwickelingen en moeiten, die ná de synode van Amersfoort-W. al groter zijn geworden en tot de zeer te betreuren breuk in de kerkelijke samenleving hebben geleid, hebben wel zóveel aandacht opgeëist, dat men eenvoudig geen gelegenheid of lust had de nieuwe berijming eens op de agenda van de kerkeraad of van een gemeente-vergadering te zetten.

En vooral ook de „gewenning” aan het oude en de aprioristische vrees voor het nieuwe zullen in verschillende kerken ook wel mee een belangrijke rol hebben gespeeld. Velen menen nu eenmaal, dat al wat oud is goed is en al wat nieuw is slecht.

Maar de oude berijming is mensenwerk en de bewijzen zijn in overvloed geleverd, dat zij slecht mensenwerk is: remonstrantisme is nu eenmaal slecht, omdat het in strijd is met

het Woord van God en Hem zijn eer ontroofd.

Waarmee niet gezegd wil zijn, dat élk psalmvers in de berijming-1773 remonstrants is of als „slecht” moet afgeschreven worden. Er zijn veel — terecht — geliefde verzen te noemen, die wij graag zingen en blijven zingen. En vele zijn ook — haast ongewijzigd — in de nieuwe berijming opgenomen; men zie Ps. 138 : 3, 4 e.a.

Maar de Staatsberijming is in haar totaliteit zó gebrekkig, dat zij niet meer mag gebruikt worden, wanneer iets beters ervoor in de plaats gesteld kan worden.

■ Niet volmaakt, wel beter

Is de berijming van de IKS dan beter?

Antwoord: deze berijming is zeker niet volmaakt. Ook zij is mensenwerk.

Wie een volmaakte berijming wil zingen, zal wel moeten wachten tot de jongste dag. Dan eerst zal het volmaakte lied gezongen kunnen worden!

Of wie zonder meer het Woord van God wil zingen in de eredienst, moet niet om een berijming vragen, maar verlangen de onberijmde psalmen zélf op de een of andere ritme te gaan gebruiken in de samenkomsten der gemeente. Maar dit zal natuurlijk nooit gelukken!

Niet volmaakt, neen!

De deputaten van de synode Rotterdam-Delfshaven hebben in hun rapport aan de synode van Amersfoort-W. een beoordeling gegeven van de berijming van de eerste 25 psalmen uit verschillende berijmingen (IKS, de G. A. Hoekstra, ds L. W. Muns, drs Joh. Luijkenaar Francken e.a.). Zij hebben op alle hun kritiek, hetzij op het geheel van sommige berijmingen, hetzij op onderdelen. Soms kiezen een aantal van deze deputaten voor de éne, een ander deel voor een andere berijming. Er is dus blijkbaar bij een vrij scherpe beoordeling nog wel ruimte voor verschil van waardering.

De berijming van de éne psalm uit de bundel van de IKS komt er beter van af dan die van een andere psalm. Soms is er kritiek op een bepaalde woordkeus, soms op de „gedrongenheid” waarmee de zinnen van de onberijmde psalmen zijn vertolkt. Dat betreft dan dus de tekstgetrouwheid. Er is echter nergens zodanig van de tekst afgeweken, dat de onberijmde psalm a.h.w. onherkenbaar is geworden.

Wat overigens opvalt, is: dat er geen kritiek geleverd is op de Schriftgetrouwheid, m.a.w.: onschriftuurlijke gedachten en uitingen zijn niet gesignaleerd.

De deputaten hebben ook de vraag onder de ogen gezien, of het „nodig zou zijn, inzake de berijming van een psalmbundel in het isolement te gaan (dus: te proberen een „eigen” berijming tot stand te doen komen of eventueel een selectie uit bestaande berijmingen in de kerken te gaan gebruiken, H.V.) of dat de IKB(berijming) te aanvaarden zou zijn, zelfs dán, wanneer bepaalde onderdelen van de berijming niet aan alle wensen zouden voldoen. Het staat immers wel vast, dat de statenberijming noodzakelijk vervangen moet worden. Reeds wijlen prof. dr K. Schilder heeft daar in zijn eerste predikantsjaren op gewezen.

Onze kerken zouden een isolement in deze niet behoeven te vrezen, wanneer een andere berijming voor handen was, die in elk opzicht de toets van de kritiek kon doorstaan, omdat zij vanwege haar kwaliteiten uitspringt bóven elke andere berijming. Maar zulk een berijming is er niet, noch in noch buiten onze kring.

Zo werd het dus voor deputaten de vraag, die thans ook onze kerken moeten beantwoorden, of de IKB van dien aard is, dat zij, hoewel ónvolmaakt als iedere berijming, toch zulke kwaliteiten heeft, dat zij een belangrijke verbetering betekent op de statenberijming.

Door een deel van de deputaten zijn hierbij de volgende argumenten naar voren gebracht:

1. Als het niet strikt noodzakelijk is, moeten onze kerken inzake de psalmberijming het isolement niet zoeken, zulks met het oog op onze jeugd, het onderwijs e.d.

2. De kwaliteit van de IKB, na herziening van de proeve van 150 psalmen-1961, blijkt veel beter dan aanvankelijk gedacht werd na de verschijning van de eerste proeven. De eerste uitlatingen van de dichters zelf over

de IKB wezen nl. in een andere richting dan onze kerken voor een schriftuurlijke psalmberijming noodzakelijk achtten.

3. Taalvorm en expressie zijn soms van grote kracht en dichterlijke verbeelding.

4. Een berijming van de tekst is wel nummer één, maar kan ook leiden tot een zeer gewrongen en stijve vervolking, hetgeen in de vrijere taalvorm van de IKB is voorkomen.

Een ander deel van deputaten, hoewel veelszins instemmend met de bovengenoemde argumenten, zijn van mening, dat de IKB niet ongewijzigd kan aanvaard worden. Zij zoeken de oplossing in een bundel, waarin geselecteerd wordt uit dát, wat voorhanden is of eventueel nog komt... Het enige, maar wel grote bezwaar tegen een eigen, geselecteerde bundel is, dat zulk een uitgave ongetwijfeld zóveel kosten meebrengt voor de kerken, dat het de vraag zal zijn, of het mogelijk is, dit te verwezenlijken.”

De rapporteur van de deputaten (ds J. J. Verleur te Lisse) tekent hierbij nog aan: „deskundigen op het gebied van uitgeven noemden hiervoor een te investeren bedrag van minstens f 200.000.—”.

■ Wat zingen wij?

De psalmberijming... Ons zingen van „de liederen Sions” in de eredienst...

Het is op dit punt hard nodig, dat er verandering en verbetering komt.

Kunnen, moeten wij de berijming van de IKS aanvaarden en gaan gebruiken?

Ja! Omdat:

1. zij in taalgebruik, aansluiting aan de tekst van de onberijmde psalmen en schriftmatigheid stukken beter is, dan de statenberijming van twee eeuwen geleden;

2. zij in verschillende andere kerkgemeenschappen al in gebruik is; willen wij in vergaderingen, waarin mensen uit diverse kerk-denominaties bij elkander zijn samen eventueel nog een psalm kunnen zingen, dan zullen wij de nieuwe berijming moeten meezingen;

3. op gemengd-christelijke scholen, waar ook kinderen uit onze gezinnen heengaan, de psalmen uit deze berijming worden geleerd; zij kunnen straks maar moeilijk met de anderen meer mee-zingen en zij begrijpen allerlei ouderwetse en versleten woorden en termen niet meer; de nieuwe berijming is in het algemeen veel beter verstaanbaar voor hen;

4. als wij recht willen zingen tot eer van onze God en over zijn werken, mogen wij over en tot Hem geen ongerijmde dingen uit de oude berijming blijven zingen.

De ouderen zullen dan wel moeten leren zich wat aan te passen aan de jeugd in Christus' Kerk. Maar dat „offer” (maar het is geen offer!) mag dan ook wel van hen gevraagd worden!

En als wij de berijming van de IKS gaan gebruiken in de eredienst en daaraan zijn gewend geraakt, zeggen wij misschien over een jaar of tien m.b.t. heel wat (hoewel zeker niet van alle) coupletten (en onze kinderen, als zij dan nog eens de oude bundel in handen krijgen en doorbladeren, zeggen het zeker): is dát twee eeuwen lang door Gods volk in zijn samenkomsten gezongen?

Maar ja, er wás tot voor ongeveer een kwart-eeuw niets anders en niets beters. Zo zongen wij dan maar allerlei verbasteringen van de schone liederen Sions.

Dat behoeft nu gelukkig niet meer.

Laten wij het betere (hoewel niet volmaakte) met blijdschap en dankbaarheid gaan gebruiken!

Persschouw

★ Terreur

In het „Reformatorisch Dagblad” lezen we het volgende artikeltje.

Het optreden van anarchistische en nihilistische drijvers is nu terecht gekomen in het stadium van het gooien met rotte eieren.

Anarchistische jongeren hebben de gemeenteraadsvergadering van Nijmegen gestoord onder het uitroepen van kreten als „Weg met Udink” en door het gooien met rotte eieren.

De verruwing van zeden, kenmerkend voor de na-christelijke tijd is nu zover gevorderd, dat (straat)terreur het functioneren van de democratie gaat belemmeren. Alhoewel toegegeven moet worden, dat dit functioneren zeer gebrekkig geschiedt, is het echter een zeer kwalijke zaak wanneer we in het stadium komen, dat de overlegorganen, voor geweld moeten wijken. En dit is in Nijmegen geschied.

Hier past maar één antwoord op. Een snelle berechting met adequate straffen is hier op zijn plaats. Zou dit niet gebeuren, dan is te vrezen, dat een reactie niet uitblijft. Een reactie die op zich wel verklaarbaar, maar toch laakbaar blijft.

Psychiaters en psychologen zijn tegenwoordig hoog gewaardeerde raadslieden van de rechter. Dat past ook volkomen in de gedachtengang waarin misdaad een ziekte wordt genoemd. Het past ook in het humanistisch getinte mensbeeld van genuanceerd denken. Maar het past niet in onze samenleving, waarin Koningin Juliana altijd nog regeert bij „de Gratie Gods”. Dan eist die grote God, dat er recht geschiedt. Zo niet, dan staan wij schuldig aan het ondergraven van onze gevestigde rechtsorde en dit is wel het ergste verwijt wat een rechter kan treffen.

—o—

★ De Volkstelling

De eerste resultaten van de Volkstelling zijn bekend geworden. Het Reformatorisch Dagblad gaf daarover de volgende beschouwing.

Van de vorig jaar gehouden volkstelling komen zo langzamerhand de eerste voorlopige resultaten binnen. Deze zijn ongetwijfeld belangrijk, niet zozeer doordat ze de richting van allerlei ontwikkeling aangeven — die kennen we uit andere bronnen meestal al wel — maar vooral doordat ze ons vertellen hoever die ontwikkeling al is voortgeschreden.

Zo was het te verwachten dat de onkerkelijkheid opnieuw zou zijn toegenomen. En inderdaad, uit de volkstellingsgegevens blijkt dat deze gestegen is van 18 tot 23 procent, een cijfer dat bij de nadere precisering van het materiaal vermoedelijk nog wel iets zal stijgen.

Daarmee is de groep onkerkelijken even groot of groter geworden dan de hervormden. De oude volkskerk omvat thans niet eens meer een kwart van onze bevolking en waarbij de helft van hen die bij de volkstelling opgaven hervormd te zijn, wellicht ook nog als papieren leden beschouwd moeten worden. Aan het begin van deze eeuw wenste daarentegen nog bijna de helft van de bevolking tot de Hervormde Kerk te worden gerekend. Van de verschillende gereformeerde kerkgenootschappen zijn nog geen preciese gegevens bekend. Bij de volkstelling van 1960 bleek dat vergeleken met 1947, alleen de Oud-Gereformeerden de snelle bevolkingsgroei hadden kunnen bijhouden.

Opvallend, hoewel niet onverwacht, is de daling van het percentage rooms-katholieken. Vertoonde dat in deze eeuw bij elke volkstelling een gestadige groei (van 35 procent in 1909 tot bijna 41 procent in 1960) thans viel dit percentage terug tot 39. Die voortdurende groei werd veroorzaakt door het hoge geboorteeniveau der rooms-katholieken en leidde in die kring tot zeer optimistische verwachtingen. Omstreeks 1950 kwam het Kaski (Katholiek Sociaal Kerkelijk Instituut) tot de conclusie, dat bij een voortzetting van die trend, de rooms-katholieken in het jaar 2028 de meerderheid van de Nederlandse bevolking zouden uitmaken. Iemand als de KVP-leider prof. Romme sprak in die jaren openlijk uit dat die kwantitatieve meerderheid het einddoel was van de katholieke emancipatie. In die jaren was men vooral in onze kring dan ook terecht beducht voor deze rooms-katholieke machtsontplooiing. Inmiddels is voor de rooms-katholieken het tij definitief gekeerd.

KERKNIEUWS

Breda — Ds K. C. Smouter hoopt 9 juli afscheid te nemen van de gemeente te Breda in een kerkdienst te 4.30 uur n.m. in het kerkgebouw Cimbungalaan 98.

De intree te Barendrecht is gesteld op zondag 20 augustus.

Het scribaat van de kerkeraad te Breda zal worden waargenomen door br. A. Bogaard.

Met ingang van de maand juli zal het adres van de kerk van Breda zijn: p/a dhr. G. J. Cramer, Beethovenlaan 22, Oosterhout, tel. 01620-5246.

Vrouwencontactdag (vrijg. B.V.) — Ook dit jaar hopen we een contactdag te organiseren. Nu zal Utrecht als gastvrouw optreden. We hebben de grote zaal van het Jaarbeursgebouw kunnen huren voor zaterdag 9 sept. a.s. Wilt u deze datum onthouden en vrijhouden om naar de Domstad te komen?

De zaal heeft plaats voor 1000 bezoekers. We hopen, dat alle plaatsen bezet zullen worden en we met elkaar een fijne dag zullen hebben als vorig jaar in Zwolle. Verdere gegevens volgen nog.

Namens de commissie; G. Vos-Zomer. Tel. 030-613179.

ADRESSEN

Langerak (Z.-H.): sciba: J. Laan, Galvanistraat 62, Schoonhoven. Tel. 01823-3241.

Sliedrecht: sciba: P. Oggel, Zonnebloemstraat 112, Papendrecht. Tel. 01850-51363. Diakonie: J. de Winter, Kroonstraat 46, Sliedrecht. Tel. 01840-3908.

Molenaarsgraaf: sciba: J. A. Maris, Dorpsstraat 15, Molenaarsgraaf, tel. 01844-201.

15 juni 1922 Psalm 68 : 10 (ber.) 15 juni 1972

Met dank aan de HEERE delen wij U mede, dat onze lieve ouders en grootouders

D. VAN HENTEN

en

G. VAN HENTEN-SWANKHUIZEN

D.V. op 15 juni a.s. 50 jaar getrouwd zijn.

Hun dankbare kinderen
en kleinkinderen

Loosdrecht,
Oud-Loosdrechtsedijk 96

Gelegenheid tot feliciteren uitsluitend op woensdag 14 juni a.s. van half 5 tot 6 uur n.m. in De Schutse, Nw. Loosdrechtsedijk 146, Nieuw-Loosdrecht.

governt van oord
en
artheke van oord

geven, mede namens wederzijdse ouders, kennis van hun voornemen in het huwelijk te treden op vrijdag 23 juni 1972 om 10.30 uur in het kasteel te Dussen.

De kerkelijke bevestiging, om 14.00 uur, zal geschieden door de Weleerwaarde Heer Ds. H. Kiezenbrink in het kerkgebouw aan de Kievitswaard, Werkendam.

Receptie van 16.30 tot 18.00 uur in „De Brabantse Biesbosch” te Werkendam.

23 mei 1972
Zeist, Hoogkanje 1
Werkendam, Kappenwaard 30

GEREF. SCHOOL
Ruitersveldweg 10 G
TE WEZEP

vraagt

een onderwijzer
voor klas 1.

Sollicitaties te richten aan 't H.d.S.
E. van den Ham, Zuiderzeestraatweg 541,
tel. 05207-1237.

P.S. Aan bovengenoemde school werken
Geref. synodaal en vrijgemaakten samen.

God riep zaterdag 3 juni plotseling uit ons midden weg onze zeer geliefde

SIMON DE JONG

oud 33 jaar.

Wij meenden hem zo nodig te hebben omdat hij een zo duidelijk leesbare brief van Christus was.

Onze verslagenheid is groot, maar we worden getroost door Psalm 23 vers 4: Zelfs al ga ik door een dal van diepe duisternis, ik vrees geen kwaad, want Gij zijt bij mij. Uw stok en Uw staf vertroosten mij.

Ons gebed omringt zijn vrouw en kinderen.

Gemeenteleden van Assen

Herhaalde oproep

ULRUM (bij de Lauwerszee)

H. de Cockschool voor Chr. MAVO

Gevraagd:

LERAAR

voor ± 18 lessen **Engels**, desgewenst aan te vullen met lessen in andere vakken tot een volledige betrekking.

Nieuwe huurwoning met c.v. beschikbaar.

Sollicitaties z.s.m. aan de dir. J. A. de Jong, Marktstr. 29, Ulrum (tel. 05956-235 of 220)

VOOR VAKANTIE TE HUUR

Kompleet woonhuis

met 6 slaappleaatsen.

Van 2-7-'72 tot 22-7-'72.

Gemeente Oegstgeest, 10 km van zee.

Bel 0 1710 - 52729

LANGERAK/NIEUWPOORT School met de Bijbel

Het Bestuur vraagt, liefst met ingang van 1 september 1972 voor haar zesklassige basis-school

een hoofd

Liefst Geref. vrijg. (buiten verband).

De school is een samenwerkingsschool van Herv. Geref., Chr. Geref. en Geref. vrijg.

Een ruime woning is aanwezig. Het schoolgebouw is vrij nieuw en er worden moderne leermiddelen gebruikt.

Inl. en soll. aan G. Sikkema, Waal 7, Langerak (Z.-H.), tel. 01843-273.

Te huur aangeboden in Ede

ONZE WONING MET VOOR EN ACHTERTUIN

4 slaapkamers.

Van 7 juli tot 10 augustus.

Uitsluitend voor oudere echtparen zonder kinderen. Huurprijs f 100,— per week.

Tel. 08380-10539

EEN FLUIT VAN RIET door E. IJskes-Kooger

Ruim 60 gedichten, aanvankelijk gepubliceerd in de Kerkbode voor N.- en Z.-Holland, zijn in deze fraai verzorgde bundel opgenomen. Vele lezers hebben de schrijfster gevraagd ze in boekvorm te laten verschijnen. We zijn blij het boekje, in zijn mooie omslag van Bert Koning, te kunnen presenteren aan al degenen die fijngevoelige christelijke poëzie kunnen waarderen, omdat ze weten dat een goede gedachte in dichtvorm beter onthouden wordt dan in proza.

92 pagina's.

Prijs f 7,50

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106,
Amsterdam. Tel. 020-236612. Postgiro 22960

EVANGELISCHE OMROEP

De Evangelische Omroep belegt op D.V. zaterdag 17 juni a.s.
een landelijke

DANK- en BEDEDAG

in de Julianahal van het Jaarbeurscomplex te Utrecht.

Aanvang van de samenzang: 10.45 uur.

Medewerking wordt verleend door:

ds. W. Glashouwer, ds. J. C. Maris, ds. H. G. Koekkoek, dhr. J. Kits
en ds. A. Vroegindewey.

Het muzikale gedeelte wordt verzorgd door:

Margje Dijkstra, sopraan; Reinata Heemskerk, alt; Henri Schipper, jongens-
sopraan; de koren Deo Cantemus en Young Credo Singers uit Rotterdam
o.l.v. Arie Pronk; the Burning Candles uit Zwolle
en leden van het Radio Phil. Orkest.

In de pauze van 12.30-13.45 uur is koffie, frisdrank e.d. verkrijgbaar.

Einde om ongeveer 16.00 uur.

Graag nodigen wij U hartelijk uit om deze dag met vele vrienden van de E.O.
mee te maken.

Toegang vrij en programma gratis.